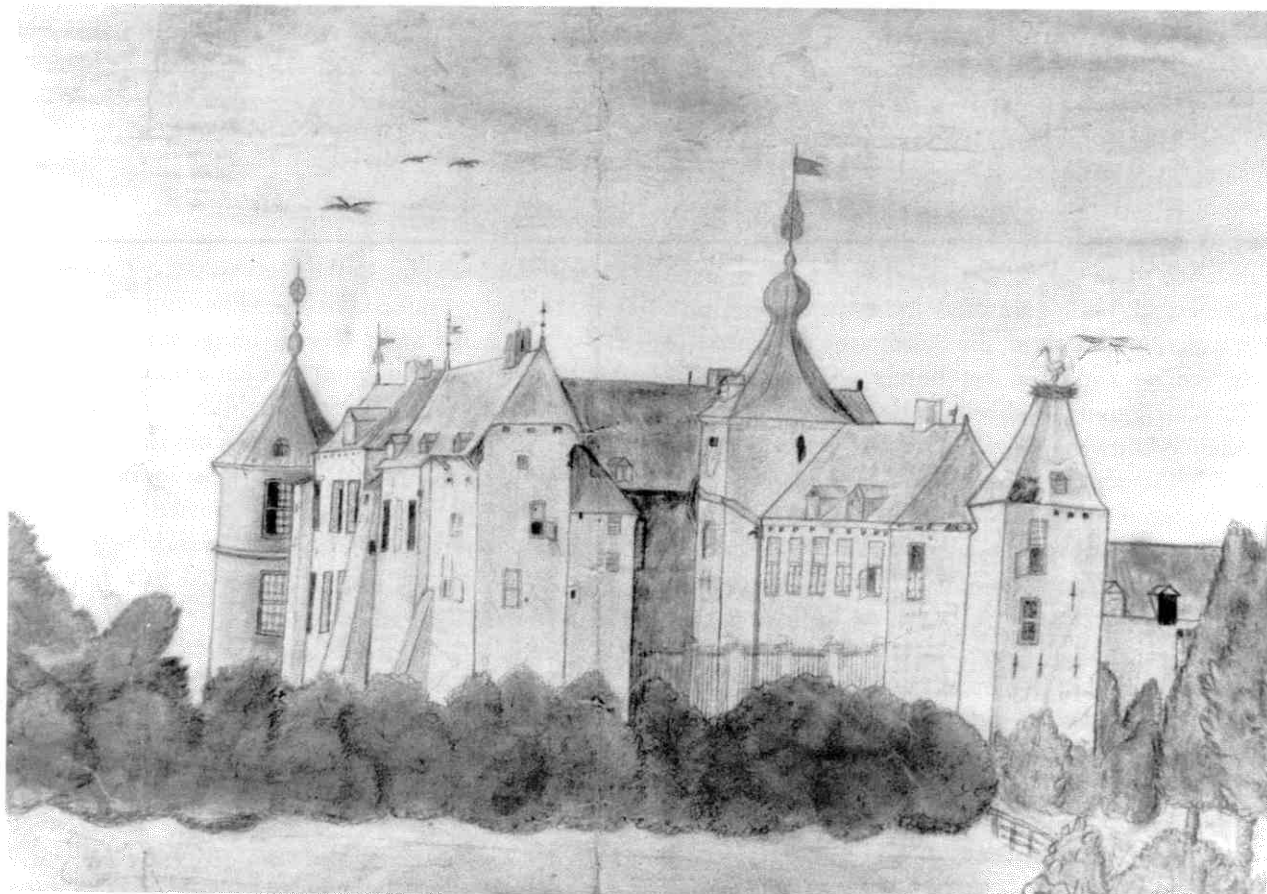

De Kasteelruïne van Ter Horst

DOOR

M.FLOKSTRA

Afb. 1. Pasteltekening van kasteel Ter Horst door Gerard Slits, ± 1870 (Foto J.J.Stassen, Rolduc).

Ongeveer halverwege de snelweg A73 tussen Venray en Venlo ligt ter hoogte van het moelbèrenbos (moelbèren=bosbessen) de kasteelruïne van Ter Horst. Tijdig kan men een afslag nemen om de weg te vervolgen naar de kasteelruïne. De bezoeker constateert dat in dit uitgestrekte gebied ruimte is voor veel uitéénlopende activiteiten, zoals wandelen, vissen, zwemmen, voetballen, hockey en andere sporten. Nochtans de kasteelruïne blijft tot de verbeelding spreken: “Wie was de bouwheer, en hoe is ze in verval geraakt”?

Huis Ter Horst

De eerste vermelding van Huis ter Horst is te vinden in het zogeheten “oudste leenaktenboek” van de graven van Gelre uit 1326, waarin staat opgetekend dat ene “Florckin van der Horst helt thus Ter Horst”¹. De leenverhouding met de Gelderse graven moet echter van oudere datum zijn. Graaf Reinald II (1326-1343) was immers in 1326 zijn gelijknamige vader, graaf Reinald I (1271-1326) opgevolgd. Het was in de middeleeuwen gebruikelijk, dat bij het aantreden van

een nieuwe leenheer diens leenmannen de eed van trouw en hulde brachten aan de zo juist ingehuldigde heer. Dit gold in 1326 ook voor de Horstenaar Florcken van der Horst. De opgravingscampagnes, die onder leiding van Prof. Dr. J.G.N. Renaud in de jaren 1969-1976 werden uitgevoerd brachten aan het licht, dat de oudste bouwfase van kasteel Horst niet veel meer was dan een ommuurd terrein in de vorm van een vijfhoek. De mening van Prof. Renaud is, dat het gebruik van grote blokken mergel in het opgaande werk als regel kenmerkend is voor de oudste aanleg. Lettend op de algemene trend van de jaren rond 1300 zou men een rechthoek of vierkant mogen verwachten met torens op de hoeken. Doch het pakte in Horst anders uit. Uit deze feiten zou men voorzichtig kunnen concluderen dat Florcken van der Horst als stichter van het Huis ter Horst in aanmerking komt. Wellicht werd aanvankelijk omstreeks 1300 de stenen ommuring gebouwd, terwijl pas later in het midden van de noordelijke buitenmuur een grote vierkante bakstenen toren van 3,5 à 4 meter binnenwerks werd opgemetseld. In de zuidwand van de toren heeft men een waterput aangelegd, die zowel vanuit de toren als ook van de zijde van het burchtplein toegankelijk was. Waarschijnlijk hebben op de ommuurde ruimte houten gebouwen gestaan. Het opgehoogde terrein lag in het stroomdal van een beek, die soms veel water voerde, een niet te veronachtzamen element in de fortificatorische betekenis van het kasteel. Bij het uitgraven van de put kwamen vele vondsten te voorschijn, waarvan een deel te bezichtigen valt in de Oudheidkamer van Horst.

Het Horster kasteelcomplex vormt een soort drie-eenheid: de Burcht, de voorburcht en de Hof ter Binnen. Laatstgenoemde maakte deel uit van de eerste bouwfase van het complex. De Hof Ter Binnen die in 1394 voor het eerst wordt vermeld, was in bezit van de familie Van Broekhuizen². Pas in 1565 kwamen het kasteel en deze Hof door aankoop in één hand. De Horster kasteelheer kon nu via de westzijde zijn kasteel te betreden.

De heerlijkheid Horst

De heerlijke rechten over het dorp Horst, dat aanvankelijk Berckel werd genoemd, waren niet in handen van de kasteelheer Florcken van der Horst. Deze rechten kwamen toe aan de heren van Meerlo. Zo behielden deze rechten b.v. de uitoefening van de jurisdictie (= rechtspraak) het recht om scholtis (ook wel schout genoemd), schepenen en bodes te benoemen en de boeten te innen. De plaatselijke rechtbank noemde men schepenbank. Hoe en op welke wijze Horst onder het beheer en bestuur van de heren Van Mirlaer (Meerlo) kwam is nog niet achterhaald. De eerste heer

die wij kennen is Jacob van Mirlaer, heer van Meerlo. Deze noemde zich in 1345 heer van Horst³. Rond 1360 volgde zijn zoon Johan hem als zodanig op. Hij verkocht in 1370 zijn hof "Coninxbergh", gelegen onder Meterik aan Johan van der Schaghen⁴.

Johan van Mirlaer had in diverse plaatsen zoals Well, Straelen en Beesel een groot aantal bezittingen. Daarnaast verwierf hij ook het kasteel Ter Horst en kon hij zich met recht Heer van Horst noemen. Dit gebeurde b.v. in 1365 toen hij de rechten van zijn onderdanen in Horst bevestigde⁵. Hij stierf in 1372. Na zijn dood werd Ter Horst in tweeën gedeeld. Eén helft kwam in handen van de hertog van Gelre. Het andere deel kreeg Johan van Broekhuizen, stammend uit de linie Ooijen, in leen van de heren van Meerlo. In een oorkonde uit 1394 is voor het eerst sprake van de helft van het huis en de heerlijkheid Horst⁶.

Huis Horst als zetel van de ambtman

Omstreeks 1400 ging de hertog van Gelre het kasteel van Horst gebruiken als dienstwoning voor zijn ambtman in het ambt Kessel. Horst werd hierdoor het bestuurlijk middelpunt van het ambt Kessel. Hij liet het beheer van de halve heerlijkheid Horst eveneens aan de ambtman over. Hoe wij ons de tweeherigheid van de heerlijkheid Horst – en vooral van het huis! – in de praktijk precies moeten voorstellen wordt niet duidelijk. Slechts van één zijde beschikken we over voldoende bronnenmateriaal namelijk over het reilen en zeilen van de ambtman. Zijn rekeningen, die globaal betrekking hebben op de jaren 1409 tot 1461 bevatten een schat aan bijzonderheden over inkomsten en uitgaven van het hertogelijk deel⁷. In de rekening van 1432-1433 staat een post die betrekking heeft over de reparatie van het harnas van Johan van Broekhuizen, heer van Loo en Geysteren, waarvan men zou denken dat dit voor eigen rekening was. Zij het niet dat de reparatie het gevolg was van een dienstreis, toen hertog Arnold, dat "groete getoch inden lande van Gulich hadde gegeven". Eveneens komt de tweeherigheid van het kasteel Horst duidelijk tot uiting. Zo liet bijvoorbeeld ambtman Dirk van der Horst in 1460 aantekenen: "Item twee tymmerlude hebben getymert XL daghe, maickt mijns genedige heren deel XX daghe". In dat zelfde liet hij de grachten vegen "umme dat huis ende voirborcht ter Horst", voor de som van 28 Rijnse guldens, dat voor de helft voor rekening kwam van de hertog⁸.

Over het andere gedeelte van Horst, of wel het deel leenroerig aan aan de heren van Meerlo, zijn nauwelijks gegevens voorhanden. Er ontstond een ingewikkelde situatie. De hertog van Gelre benoemde een ambtman voor het ambt Kessel en wees hem het kas-

teel van Horst toe als dienstwoning. Hoewel de ambtman in loondienst was van de hertog, was de feitelijke situatie meestal anders. De hertog werd vaak door geldgebrek gedwongen de halve heerlijkheid Horst en het ambtmanschap te verpanden aan de ambtman, die dan geen rekenschap meer van zijn werkzaamheden behoeft af te leggen. Uit het schaarse bronnenmateriaal zien wij, dat de ambtman er meestal in slaagde ook het vrije deel van de heerlijkheid Horst in leen te krijgen. Zo was er in de 15e eeuw meestal één heer in Horst, die de helft van de heerlijkheid in pand hield van de hertog en de andere helft in leen van de heren van Meerlo. Hierdoor ontstond een kluwen van verweven rechten, die bij erfdelingen herhaaldelijk een bron van conflicten vormde.

Een van de bekendste ambtmannen uit de 15e eeuw is Johan van Broekhuizen, heer van Loo en Geysteren (1431-1450), die in 1431 tot ambtman van Kessel en Ter Horst werd benoemd. Johans rechten en plichten als ambtman waren in zijn benoemingsakte precies omschreven. Zo mocht hij zelf scholtissen en schepenen in zijn ambtsgebied aanstellen of ontslaan. Hij kreeg voor zijn diensten een vast salaris en een tegemoetkoming in de onderhoudskosten van kasteel ter Horst. Als tegenprestatie moest hij wel aan de hertog – op diens kosten! – logies verschaffen. Johan was een man wiens leven aanvankelijk alleen bestond uit oorlogen en vetes. Hij schrok er niet voor terug om zijn eigen landslieden af te persen. Een echte middeleeuwse ridder, vechtlustig, wreed en vroom tegelijk. Met de hertog van Gelre lag hij regelmatig overhoop. In 1450 vertrok hij ter bedevaart naar Rome en het Heilig Land. Johan overleed op de terugreis bij het klooster St. Catharina in de Sinai woestijn. Alvorens hij deze reis begon, maakte Johan in 1450 zijn testament waarbij hij de middelen schonk voor het stichten van een klooster in Oostrum, dat nadien bekend is geworden onder de naam 'klooster Bethlehem'⁹. Zijn weduwe, Anna van der Straten, vrouwe van kasteel Wissen bij Weeze, overleed in 1468 kinderloos. Bij de boedelscheiding tussen de erfgenamen van Johan van Broekhuizen in 1451 werd de functie van ambtman van Kessel met de bijbehorende helft van huis en heerlijkheid Horst toebedeeld aan zijn zwager Willem van Kessel, gehuwd met Gerarda van Broekhuizen. De hertog ging niet accoord en greep in. Hij benoemde in 1454 Arnt de Wilde van Merssen tot ambtman, doch deze werd al in 1457 afgelost door Dirk van der Horst¹⁰. Het vrije deel van Horst was reeds versnipperd, maar in 1459 kocht de ambtman het deel, zoals zijn voorganger Johan van Broekhuizen dat bezeten had¹¹.

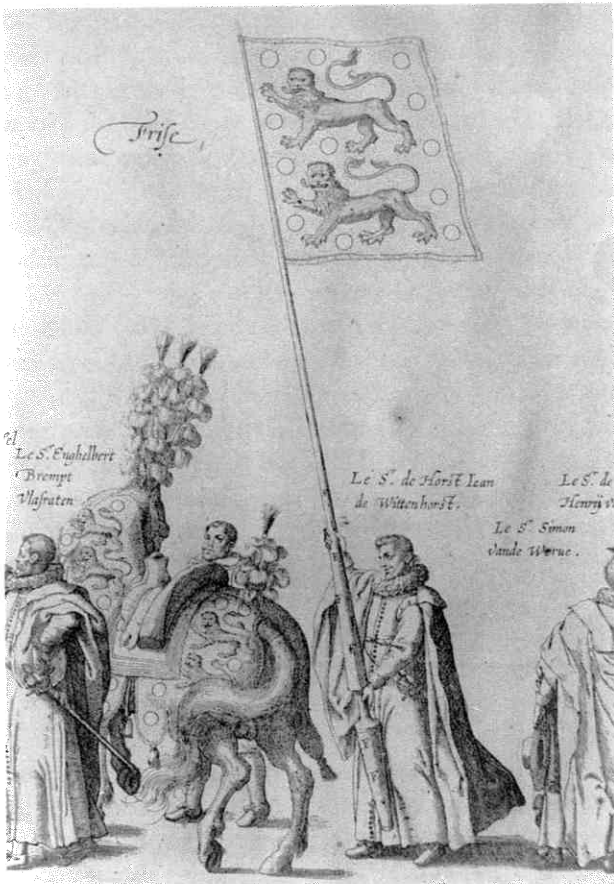
Dirk van der Horst heeft een tamelijk vooraanstaande rol gespeeld in de partijtwisten tussen hertog Arnold

en zijn zoon Adolf. Enkele jaren nadat Adolf in 1465 aan de macht kwam, verliet Dirk van der Horst het hertogdom Gelre en trad in dienst bij de hertog van Kleef. Tijdens zijn afwezigheid werd het huis Horst door een van zijn tegenstanders, Reyner heer van Broekhuizen, bezet en inbeslag genomen¹². Toen hertog Arnold in 1471 met Bourgondische steun in Gelre terugkeerde, kreeg Dirk zijn oude functie van ambtman weer terug. Ongeveer een jaar later – in 1472 – verwierf Dirk van de hertog de halve heerlijkheid en huis ter Horst in pand. Bovendien slaagde hij erin van het vrije deel nog meer rechten in bezit te krijgen, zodat hij uiteindelijk de alleenheerschappij in Horst verwierf. In 1484 droeg Dirk zijn functie van ambtman van het ambt Kessel over aan Thijs van Merwijck, maar Dirk bleef zelf op Ter Horst wonen, waar hij vóór 1491 overleed¹³. Wanneer er inwoners uit het land van Kessel “enyghe dregemente of ongewoenlick saken aen quamen dan sochten sij bescudde hulp ende raet aen hoeren drossaet ende amptman opten huysse ter Horst”, zoals dat in Grave aan de stadhouder werd medegedeeld¹⁴.

In 1514 was de situatie voor het kasteel als volgt: de hertog had één helft in eigendom. De andere helft kocht de hertog in 't zelfde jaar van de heer van Meerlo. Zo kwam hij dus in het bezit van het gehele kasteel en kon zich leenheer van de sterkte Ter Horst noemen¹⁵.

De familie Van Wittenhorst

Een paar jaar later, in 1522, kwam de functie van ambtman van Kessel vrij. De vacante plaats werd op 31 juli 1513 door benoeming van een Kleefse edelman, Johan van Wittenhorst opgevuld¹⁶. Uiteindelijk wist Johan in 1530 door aankoop van pandrechten – van de erfgenamen van Dirk van der Horst – één helft van huis en heerlijkheid Horst te bemachtigen als vrij eigen goed, terwijl hij de andere helft als erfelijk leen van de hertog van Gelre verwierf¹⁷. Er was nu een juridische toestand in Horst tot stand gekomen, waarbij er slechts één Heer in Horst fungeerde. Deze situatie heeft zich tot aan de Franse tijd kunnen handhaven. Met slechts een paar onderbrekingen bleef het ambtmanschap van Kessel verbonden met Horst. Maar liefst vier generaties van de familie Van Wittenhorst oefenden achtereenvolgens de functie van ambtman van Kessel uit. De familie behoorde dan ook tot de aanzienlijkste edelen van het hertogdom. Op 12 september 1543 was Johan van Wittenhorst één van de vertegenwoordigers van het Overkwartier toen Willem de Rijke, hertog van Kleef, Gulik en Berg bij Venlo afstand deed van het hertogdom Gelre ten gunste van Keizer Karel de Vijfde¹⁸. Johan van Wittenhorst overleed in 1569 en zijn oudste zoon, Johan de

Afb. 2. Johan van Wittenhorst, heer van Horst in de begrafenis stoet van Aartshertog Albert in 1622 te Brussel in: *Jacobus Francquart, Pompa Funebris optimi potentissimiq principis Alberti PII, Brussel 1623, Prostant apud Joannem Mommartium, (plaat 34).*

jonge, volgde hem op. In de Tachtigjarige Oorlog koos deze de partij van de opstandelingen en de Staten-Generaal. In 1579 werd hij persoonlijk met de gevolgen van die oorlog geconfronteerd, toen rondtrekkende soldaten het kasteel Horst plunderden en gedeeltelijk verwoestten¹⁹. De opgravingen van Prof. J.G.N. Renaud brachten op de binnenplaats van het kasteel de restanten van twee broodovens aan het licht, die vermoedelijk zijn gebouwd omstreeks 1580 toen Spaanse soldaten op het huis gelegerd waren. Deze oorlog veroorzaakte binnen de familie Van Wittenhorst een scheiding. Johan de jonge en zijn broer Herman bleven in dienst van de Staten-Generaal, maar Johans zoon Walraven volhardde in zijn trouw aan de koning van Spanje. Johan overleed in 1585 en werd als heer van Horst en ambtman van Kessel opgevolgd door zijn zoon Walraven.

De Aartshertog Albert en hertogin Isabella benoemen in 1604 Marten van Broekhuizen, heer van Ooijen, voor vier jaar als drost van het ambt Kessel²⁰. Walraven vervulde voor de aartshertogen een speciale opdracht, waardoor zijn functie van ambtman van Kessel in het gedrang kwam. Hij verbleef toen in Middelaar. Dit had tot gevolg, dat de heer van Ooijen tijdelijk op het kasteel Ter Horst resideerde en alle inkomsten genoot. De rekening van Marten als drost loopt tot 16 november 1608. Een jaar later droeg Walraven de heerlijkheid Horst over aan zijn zoon Johan III, die tevens ambtman van Kessel werd. Bij de be-

Afb. 3. Wilhelmina van Bronckhorst (1648/1649). Eerste echtgenote van Willem Vincent van Wittenhorst. Schilder: Toussaint Gelton (1630-1685). Afmeting: 16 x 13,5 cm. Olieverf op koper. Collectie: W.V. van Wittenhorst, Schloss Herdringen. Is gecogt int iaer 1649 No. 113. Verblijfplaats: Westfälisches Landesmuseum Münster.

Afb. 4. Willem Vincent van Wittenhorst (1648/1649). Schilder: Toussaint Gelton (1630-1685). Afmeting: 16 x 13,5 cm. Olieverf op koper. Collectie: W.V. van Wittenhorst, Schloss Herdringen. Is gecogt int iaer 1649 No. 114. Verblijfplaats: Westfälisches Landesmuseum Münster.

Afb. 5. Catharina Caecilia van Bocholtz, vrouwe van Horst. Tweede echtgenote van Willem Vincent van Wittenhorst. Afmeting: 120 x 97 cm. Olieverf op doek. Verblijfplaats: Oudheidkamer Horst.

Afb. 6. Maria Adriana Alexandrina Theresia van Wittenhorst, dochter van: Willem Vincent van Wittenhorst, en van: Catharina Caecilia van Bocholtz. Vrouwe van Horst 1716-1737. Afmeting: 9 x 6,5 cm ovaal. Olieverf op koper. Collectie: Schloss Herdringen. Verblijfplaats: Westfälisches Landesmuseum Münster.

grafenisstoet van Aartshertog Albert in 1622 te Brussel droeg Johan van Wittenhorst de vlag van Friesland (zie afb. 2)²¹. Johan III overleed in 1639 kinderloos. De belangrijkste erfgenaam was Arnold Huyn van Geleen, de zoon van zijn nicht Wilhelmina van Wittenhorst. De in Zuid Limburg wonende Heer van Horst had slechts weinig belangstelling voor z'n erfenis. In 1660 koos hij voor harde munt en verkocht Huis en Heerlijkheid Horst aan Willem Vincent, een kleinzoon van Herman van Wittenhorst²². Hermans afstammelingen waren verdeeld in een protestantse en een katholieke linie. Willem Vincent behoorde tot deze laatste tak. Vóór de aankoop van Horst woonde Willem Vincent meestal in Utrecht of op kasteel Nijenrode. In het Utrechtse wijdde hij zich het liefst aan zijn grote hobby schilderijen verzamelen. Een groot deel van zijn schilderijen-collectie bevond zich een aantal jaren geleden nog op kasteel Herdringen in Westfalen en is eigendom van de familie Von Fürstenberg. Onlangs werd ze in bruikleen afgestaan aan het Westfälisches Landesmuseum in Münster.

Willem Vincent van Wittenhorst moet bij de koop in 1660 een kasteel hebben aangetroffen, dat nog grotendeels een middeleeuws uiterlijk had. Hij besloot het grondig te moderniseren. Na de dood van zijn eerste vrouw – Wilhelmina van Bronckhorst – hertrouwde hij met Catherina Cecilia van Bocholtz.

De koning van Spanje, tevens hertog van Gelre, verkocht om aan geld te komen bij opbod alle heerlijke rechten in het Land van Kessel. Willem Vincent kocht de heerlijke rechten van het dorp Sevenum²³. Als heer van Horst en Sevenum stierf hij op 4 april 1674. Vervolgens kocht zijn weduwe in 1680 Huis De Donck in Sevenum²⁴. Vanuit De Donck liet zij door een rentmeester de Sevenumse zaken behartigen.

Na de dood van haar man gaf Catharina Cecilia van Bocholtz opdracht het kasteel van Horst verder te voltooien. Het slot kreeg toen het uiterlijk, zoals wij het o.a. door de pentekening van Jan de Beijer uit 1738 kennen.

De familie Von Fürstenberg zu Herdringen

Via vererving in vrouwelijke lijn kwam het kasteel van Horst in bezit van de familie Von Fürstenberg. Naast de bekende pentekening bestaat er ook een schilderij van kasteel Horst uit 1757. Het schilderstuk meet ruim drie bij vier meter en laat het huis zien vanuit het oosten.

In de tweede helft van de 18e eeuw begon geleidelijk het verval van het Huis ter Horst. Nog vóór de komst van de Fransen vestigde zich de laatste adellijke bewoner, Frans Clemens von Fürstenberg zich op het kasteel. Deze werd in 1791 als nieuwe heer van Horst ingehuldigd. Frans Clemens had een moeilijke jeugd gehad en ontwikkelde zich daardoor min of meer als een zonderling. Hij voelde zich helemaal niet op z'n gemak, toen zijn jongere broer het stamslot Herdringen erfde. Hij moest genoeg nemen met Horst. Bovendien beschouwden de inwoners van Horst, die van dit alles geen weet hadden, hem als een vreemdeling over wiens bizarre en dwaze invallen men zich vrolijk maakte. Zijn echtgenote en zijn enige dochter Charlotte ontvluchtten hem.

Frans Clemens verbleef na vertrek van vrouw en kind helemaal teruggetrokken op het verwaarloosde kasteel. Charlotte von Fürstenberg leefde in onmin met haar vader.

Omstreeks april 1810 had zij trouwplannen, maar zij was minderjarig en had zodoende de toestemming van haar vader nodig. Uiteindelijk smeekte Charlotte hierom en via notaris Kannegieser kreeg de oude heer maar liefst zes verzoeken inzake de toestemming van haar voorgenomen huwelijk²⁵.

Toen Huis ter Horst wegens bouwvalligheid nauwelijks meer bewoonbaar was, nam hij zijn intrek bij een van z'n pachters²⁶. De burens van Frans Clemens von Fürstenberg deden op 26 februari 1827 aangifte bij de ambtenaar van de Burgelijke Stand van het overlijden van de Horster kasteelheer, die op 24 februari was overleden.

De familie Von Westerholt

Frans Clemens von Fürstenberg had, zoals reeds gezegd, slechts één dochter, Charlotte geheten, die met graaf Willem von Westerholt gehuwd was. Charlotte stierf voor de dood van haar vader te Westerholt en liet haar echtgenoot achter met drie kleine kinderen. Zij waren uiteindelijk de erfgenamen van hun opa in Horst, maar hun vader Willem von Westerholt genoot het vruchtgebruik van de erfenis.

Gezamenlijk kwamen de drie kinderen in 1860 op kasteel Geysteren tot een deling, waarbij graaf Otto von Westerholt – de oudste zoon – de Horsterse goederen kreeg toegewezen, nadat hij zijn oudere zus

Wilhelmina en jongere broer Oscar een redelijke vergoeding had betaald²⁷.

Tot nu toe baseren de Horstenaren zich op de wetenschap van Adolf Steffens omtrent de afbraak van het kasteel²⁸. Toch kon deze leemte door een vrij eenvoudig onderzoek met concrete gegevens worden bevestigd, zoals blijkt uit de verslagen van 25 augustus 1834 betreffende het overleg tussen de toenmalige eigenaren en de pas benoemde rentmeester Everts. In dat jaar lieten de bezitters nog kleine herstelwerkzaamheden aan het kasteel uitvoeren. De Sevenumse rentmeester maakt gewag van het afbreken van “boven op den Toren alwaar den nest is van den oijevaar”. Hij schrijft bovendien dat hij nog over voldoende leien beschikt voor de algehele restauratie van de daken²⁹. De bekende prent van Gerard Slits laat ons zien waar eens het ooievaarsnest was en wel bovenop de voormalige gevangenistoren, die aan de noord-oostzijde lag (zie afb. 1).

Het kon niet uitblijven. Het kasteel was door jarenlang achterstallig onderhoud een bouwval geworden en men begon op 10 maart tot en met 18 juni 1842 bij tussenpozen met het slopen van het zogeheten “Poorthuis des kasteels”. Timmerman M. Coumans uit Horst verdiende 65 cent per dag voor sloopwerkzaamheden, terwijl hij voor maken van een kamer op Krukkumshof te Sevenum slechts 39 cent per dag verdiende³⁰.

Nadien pakte het voor Horst anders uit. Men ging vervolgens de zaak aanbesteden, het kasteel zou onder bepaalde condities in gedeelten worden afgebroken.

Op 24 januari 1844 maakte rentmeester Everts met ene Thomas Schatorie uit Broekhuizenvorst, leijendekker en aannemer van allerlei werkzaamheden een contract waarbij de sloper voor 135 gulden aannam, om “den nog bestaanden voorvleugel van den toren, welke in mergel steenen gebouwd is, tot en met den hoofdtoren van het kasteel af te breken”³¹. In 1848 moest Schatorie op aanwijzing beginnen met de “marmorschouw”, die “zeer voorzichtig zal moeten afgenomen en verder op een plaats gelegd worden”³². De sloper heeft een aantal jaren een dikke boterham verdiend en wij kennen uiteindelijk het resultaat van diens werk. Het bouw materiaal werd grotendeels verkocht aan de plaatselijke bevolking. Zo betaalde men voor een kar mergel 80 cent en voor een pond oudijzer 12 cent.

De Horster apotheker Rouffs, eigenaar van de Gastendonk, kocht in 1846 een partij van 244 zowel kleine als grote plavuizen voor slechts 8 en 10 cent per stuk. Hiermee kon hij heel wat vierkante meters leggen³³.

Alleen de tiendschuur uit 1744 en de Hof ter Binnen bleven voor de slopers handen van Schatorie gespaard.

De Hof ter Binnen is in 1920 ten gevolge van een blikseminslag afgebrand. Het enige restant, de hardstenen omlijsting van de poort van de Hof, is bewaard gebleven en werd verplaatst vanwege de aanleg van de nieuwe provinciale weg, de voorloper van de A73.

Na de Tweede Wereldoorlog werd de kasteelruïne met bijbehorende landerijen als vijandelijk Duits vermogen geconfisceerd en kwam op 12 juli 1950 in bezit van Staatsbosbeheer³⁴. Via ruiling is het moelbèrenbos met de kasteelruïne in 1961 eigendom geworden van de gemeente Horst³⁵.

Aan het einde van deze bijdrage wil ik graag mijn dank betuigen aan Mevr. Yvon Hermans-Cuppen (Horst) en de heren Egon Graf von Westerholt (Westerholt-Herten in Westfalen) en Prof. Dr. J.G.N. Renaud (Amersfoort) voor hun waardevolle bijdragen.

Gebruikte afkortingen

ARA = Algemeen Rijksarchief
GAR = Gemeente archief Roermond
HSAD = Hauptstaatsarchiv in Düsseldorf
RAG = Rijksarchief in Gelderland (Arnhem)
RAL = Rijksarchief in Limburg (Maastricht)

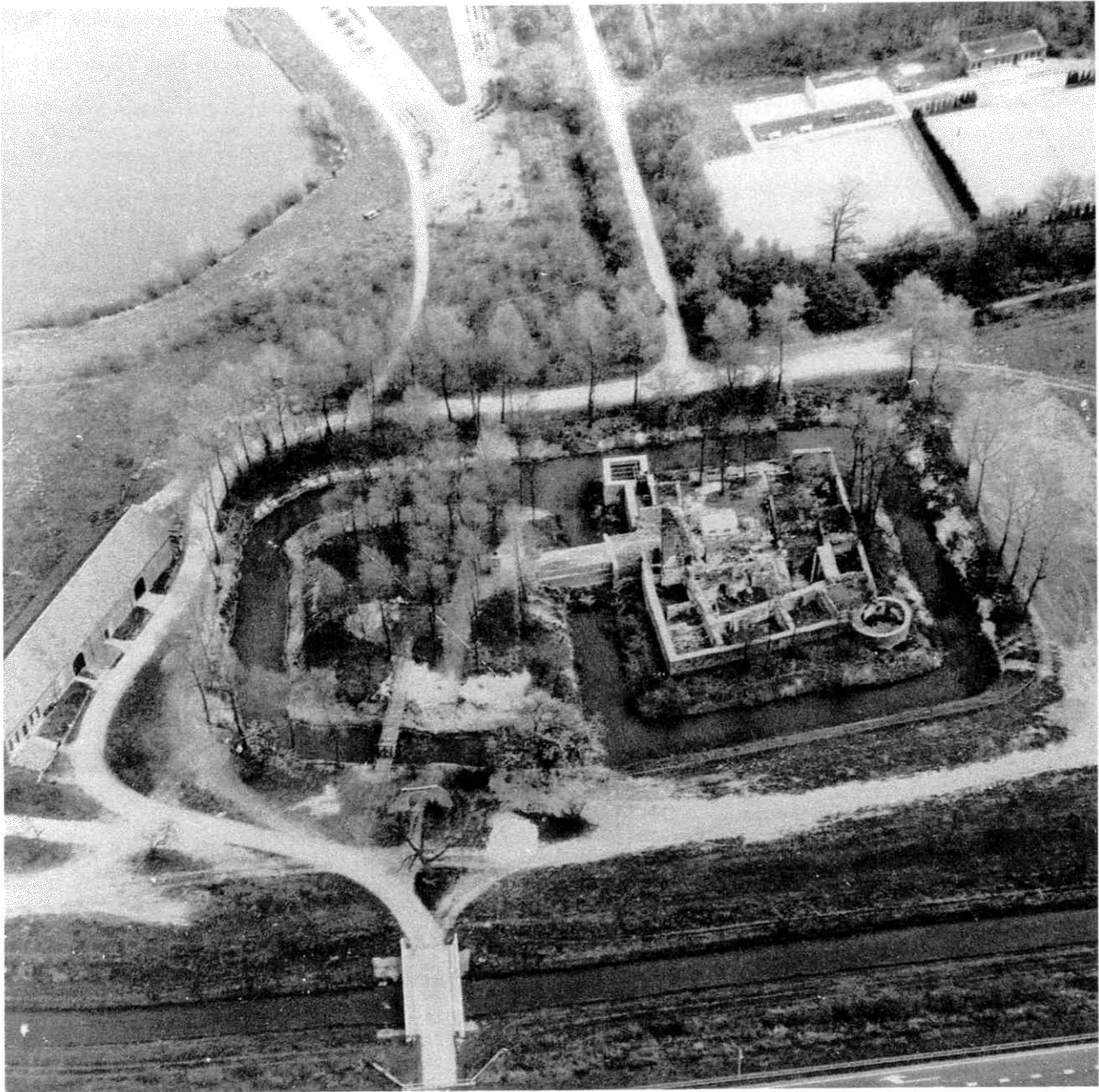
Noten

- ¹ RAG, Hertogelijk archief, Gelderse leenkamer, inv.nr. 1 folio 6; P.N. van Doorninck, Het oudste leenactenboek van Gelre 1326, Haarlem (1898), 9.
- ² P.N. van Doorninck, Acten betreffende Gelre en Zutphen 1377-1397, Haarlem (1901), 210.
- ³ HSAD, Archiv Kloster Dalheim, Rep. und Handschriften nr. 2 (19e eeuwse afschrift). Origineel bevindt zich in het Freiherrlich von Solemacher'sche Archiv, Haus Hombusch Mechernich-Eifel, (1345 mei 8).
- ⁴ RAL, Huisarchief Kessel, charters familiearchief Keeverberg gelicht uit Huisarchief Scheres, ongenummerd (1370 oktober 18).
- ⁵ A.Steffens, Geschiedenis der aloude Heerlijkheid en der heeren van Ter Horst in het Land van Kessel, Roermond (1888), 208-209, bijlage nr. 9.
- ⁶ Th.J.Lacomblet, Urkundenbuch für die Geschichte des Niederrheins, Düsseldorf (1853), Deel 3, nr. 1000. (1394 december 28).
- ⁷ RAG, Hertogelijk archief, Rekeningen Overkwartier vóór 1473, inv.nr. 1576-1598.
- ⁸ Idem, inv.nr. 1581 Rekening over de jaren 1432-1433, folio 8; inv.nr. 1595 Rekening over de jaren 1450-1461, folio 7 verso - 8.
- ⁹ RAG, Familiearchief Van Broekhuizen, inv.nr. 140 (1450 mei 15).
- ¹⁰ GAR, Cartularium Huisarmen inv.nr. 1624 folio LXXIX (1454 sept. 17). RAL, Archief Rekenkamer Roermond, charters aanwinst 1925. RAG, Hertogelijk archief, inv. nr. 196 folio LXIII verso - LXVI.
- ¹¹ Archiv Haus Caen (Straelen) Bestand Ingenraedt, Urk. onge nummerd (1459 december 3).
- ¹² Gemeente archief Doesburg, Oud archief inv. nr. 52 brie venlijst nr. 13.
- ¹³ Archiv Schloss Haag, Urk. 2666.
- ¹⁴ ARA-Brussel, Archief Weense charters, Doos X nr. 376 (1509 april 10).
- ¹⁵ RAG, Hertogelijk archief, charter verzameling inv.nr. 1012 (1514 januari 10).
- ¹⁶ RAG, Hertogelijk archief, XIV-Libri, Deel XIV, folio 59-61 gedrukt bij A. Steffens, Roermond (1888) 226-228, bijlage nr. 26.

- ¹⁷ RAL, Archief familie Van Wittenhorst, voorlopig inv.nr. 120 folio 227-228.
- ¹⁸ ARA-Brussel, Archief Weense charters, Doos XII, nr. 426 (1543 september 12).
- ¹⁹ J.M.W.C. Schatorjé, Wittenhorst versus Oranje. Johan II van Wittenhorst, heer van Horst en de verdediging van Venlo tegen Willem, prins van Oranje (1572) in: Horster Historiën, Horst (1988) Deel 2, 139.
- ²⁰ RAL, Archief Rekenkamer Roermond, Aanwinst 1895 inv. nr. 593.
- ²¹ Jacobus Francquart, Pompa Fvnebris optimi potentissimi principis Alberti PII, Brussel 1623, Prostant apud Joannem Mommartium, (plaat 34).
- ²² RAL, Archief Hof van Gelder te Roermond, Aanwinst 1953, inv.nr. 220 (Leenregister 1660-1665), folio 15-16v.
- ²³ RAL, Archief Hof van Gelder te Roermond, Aanwinst 1953, inv.nr. 222 (Leenregister 1674), folio 119-128.
- ²⁴ Archiv Schloss Stammheim, Akten 19 nr. 17 (1680 mei 14). P.J.M. van Enkevort, de ligging en economische waarde van het Huis De Donck te Sevenum in: Spinninghe, Sevenum 1990, 53.
- ²⁵ RAL, Archief notaris Kannegiesser te Horst, 1810 nrs. 713, 714, 732, 733, 750 en 751 (1810 april 13 - juni 16).
- ²⁶ H.G. ter Voert, Verhalen rond Frans Clemens von Fürstenberg, laatste kasteelheer van Ter Horst in: Horster Historiën, Horst (1986) Deel 1, 107.
- ²⁷ Kadaster Roermond, Archief hypotheekbewaarder, Deel 176 akte nr. 103 (1860 maart 5).
- ²⁸ A. Steffens, Roermond (1888) op cit. zie noot 5, 190-191.
- ²⁹ Westerholt, Archiv, Graf von und zu Westerholt und Gysenberg'sche Verwaltung, Abteilung IX, nr.1 (1831-1835) briefwisseling d.d. 25 augustus 1834.
- ³⁰ Idem, Abteilung, IX nr. 22 rekening van (1843 januari 8).
- ³¹ Idem, Abteilung, IX nr. 23 Condition van aanbesteding van den arbeid voor het afbreken van een gedeelte de Kasteels Horst. (1844 januari 24).
- ³² Idem, Abteilung, IX nr. 28 (1847) L.16 (1848 februari 2).
- ³³ Idem, Abteilung, IX nr. 26 (1846) h.
- ³⁴ Kadaster Roermond, Archief hypotheekbewaarder, Deel 1274 akte nr. 19 (1950 juli 12).
- ³⁵ Kadaster Roermond, Archief hypotheekbewaarder, Deel 1625 akte nr. 81 (1961 december 19).

Aanbevolen literatuur over kasteel Horst

1. A. Steffens, Geschiedenis der Aloude Heerlijkheid ende der Heeren van Ter Horst, in het land van Kessel, Roermond 1888 ook verschenen in het Limburgs Jaarboek 1898/1899.
2. M.Flokstra en Th.J. van Rensch, Geschiedenis van de heerlijkheid Horst tot het begin van de zestiende eeuw in: Horster historiën, Deel 2, Horst 1988, 31-94.
3. Prof. J.G.N. Renaud, Uit het leven van het huis Ter Horst in: Horster historiën, Deel 2, Horst 1988, 95-116.
4. Yvon Hermans-Cuppen, Een bijzondere ontdekking voor de historie van het huis Ter Horst in: De Maasgouw 103 (1984), 139-144.
5. P.A.M. Geurts, Aanvulling op de iconografie van kasteel Ter Horst in: De Maasgouw 104 (1985) 100-104.

Afb. 7. Luchtfoto van de kasteelruïne Ter Horst, 1975.